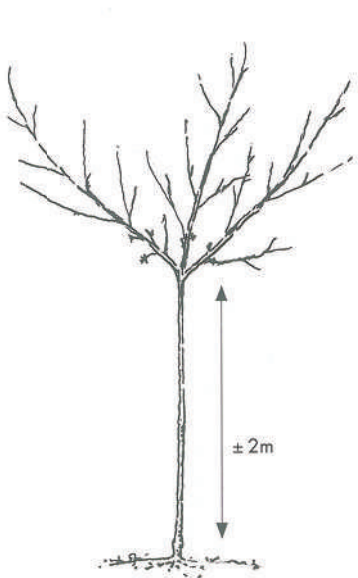
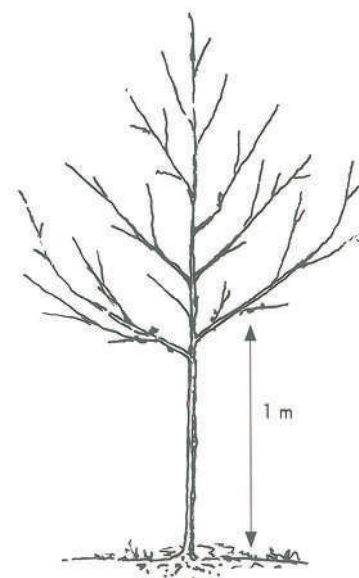

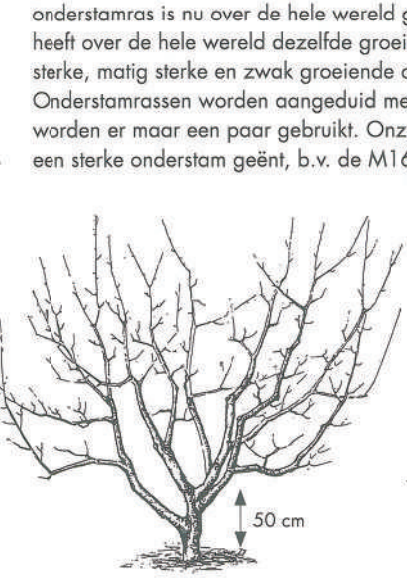
Boomvormen

Hoogstam
Bolkroon (zonder koptak)
3 à 4 gesteltakken
plantafstand 8m.

Halfstam
Piramidale kroon (met koptak)
min. 5 gesteltakken
plantafstand 8m.

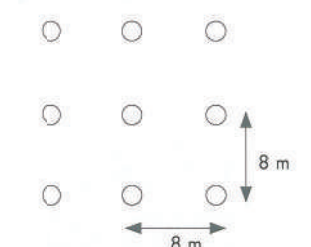

Struikvorm
5 – 8 gesteltakken
plantafstand 5m

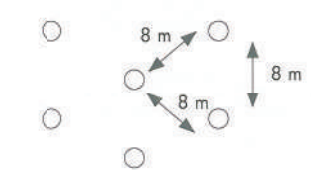

Spil
3 lichte gesteltakken
plantafstand 3m.

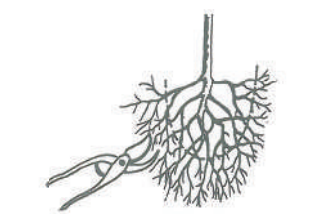
Planten

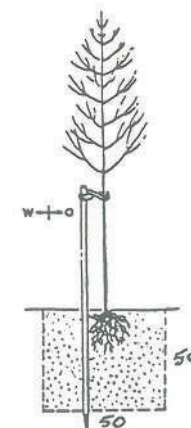
Vierkantsverband

Driehoeksverband

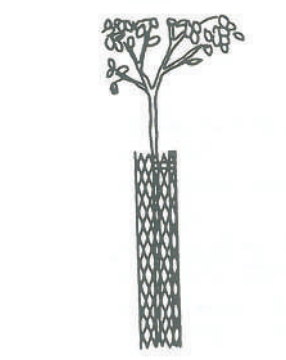
Vlak voor het planten wortels iets snoeien

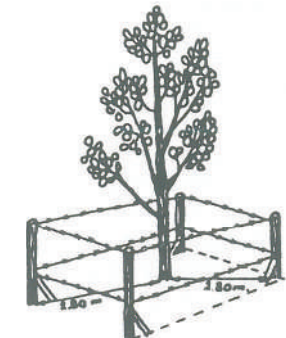
- grond in het plantgat mengen
- boom net zo diep planten als hij stond op de kwekerij
- wortels spreiden in de grond; niet te hard aansampen!
- water geven na het planten

- de boompaal is 2,5m lang, 7cm in doorsnee, gepunt en zo mogelijk verduurzaamd
- de boomband is van rubber of canvas in 8- vorm aanbrengen
- plaats de paal 70cm diep, voor het planten in het plantgat
- paal aan de windzijde (zuidwest) van de boom
- zorg dat de paal niet boven de boomband uitsteekt
- de band onder de gesteltakken

Bescherming tegen 'vee'

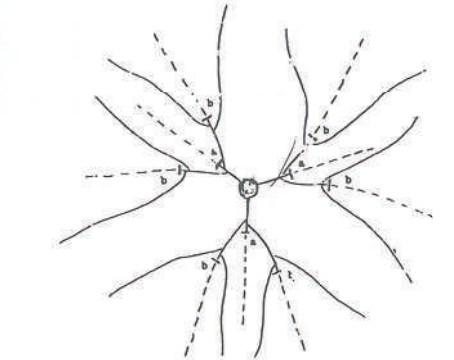

Boomkorf

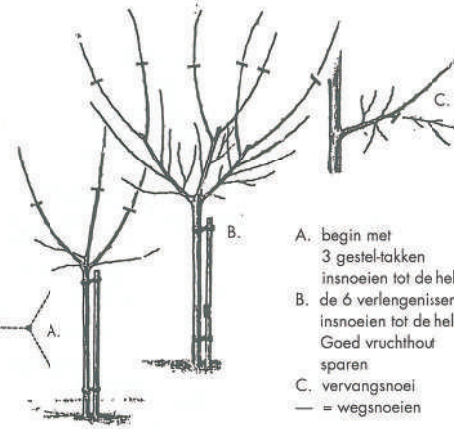

4 palen met prikkeldraad

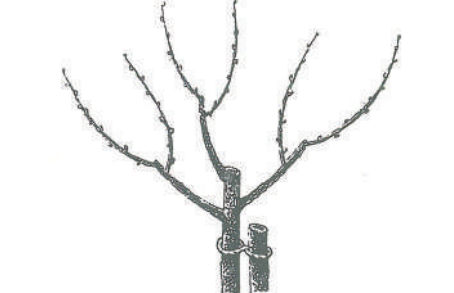
Opkweek en snoei van een hoogstamboom

Bovenaanzicht

Teelttechnieken

Tweejarige bolkroon appel

Dahlia's en
duizendschonen
zijn bloemen die
kleur geven aan
het boeren erf.

Letterlijk en figuurlijk.
Ze vertellen iets over
tradities en het gebruik
van bloemen op het erf.
Ze staan symbool voor
de bescheiden pracht van
het Drentse erf.

Dahlia's & 1000schonen

Nieuwsbrief over boerenerven en -tuinen

Foto's Hans Dekker

Het erf
tussen bellefleur en juttepeer

Traditioneel hoogstam op boeren erf

Het Drentse boeren erf is over het algemeen sober en functioneel ingericht in nauwe samenhang met het boerenbedrijf. Het traditionele boerenleven was bij uitstek zelfvoorzienend. Men zorgde zoveel mogelijk voor de eigen kost en voor het voer voor het vee. Vanaf de 19^e eeuw hoorde fruit daar steeds meer bij. Vooral appels en (stoof)peren vormden een belangrijke bron van zoetheid en vitaminen op de boerderij. Een gevarieerde aanplant en bijen op het erf zorgden voor een goede bestuiving en daarmee voor een betere opbrengst, vooral voor eigen gebruik. Soms zorgde de verkoop van een deel van het fruit voor een kleine bijverdienste. De fruitteelt mocht echter niet ten koste gaan van de opbrengst van het land. Onder de kroon moest voldoende licht en ruimte blijven voor het gras en het gewas. Het vee moest er kunnen grazen, het gewas moest er kunnen groeien. Vandaar dat de fruitboom op het erf altijd een hoogstamfruitboom was!

Het boeren erf verandert, fruitbomen blijven.

Van de vele boerderijen, die Drenthe rijk is, zijn er nog maar weinig in gebruik als landbouwbedrijf. Veel oude functies zijn van het erf verdwenen; zo ook vaak het opgaande hout. Gelukkig zijn veel (oude) fruitbomen gebleven of opnieuw aangeplant. Ook al is fruit volop te koop in de winkel, de fruitboom blijft nog steeds van waarde op het erf. Ten eerste voor uzelf. U hebt veel plezier van de boom en fruitsoort van uw keuze, niet alleen door de oogst en de smaak van eigen fruit, maar ook door de bloesem in het voorjaar, de groei en rijping van de vruchten, de zorg voor een goede vorm. En vergeet niet het genot van een schaduwgevende boom bij huis! Ten tweede, maar niet als laatste, is het hoogstamfruit van grote waarde voor het landschap. Met hun karakteristieke groeiwijze en wintersilhouet bepalen fruitbomen vandaag de dag voor een belangrijk deel het beeld van de boerderij en het erf en daarmee van het dorp en het landschap. Ze vormen de overgang naar de open akkers, wegen en weilanden.

Terugblikken

Fruitbomen kwamen overal voor op het erf, vóór, achter of opzij; daar waar zij niet in de weg stonden. Op een zonnige plek voor de boerderij, in de beschutting van hoge bomen of een singel, naast het varkenshok of achter de schuur, in of naast de moestuin of keurig afgemeten in de appelhof. Of zomaar op een overhoekje van het erf. Op de *kleinere erven* in het esdorpenlandschap stonden de fruitbomen vrij op het erf. Soms als enige boom, waardoor ze een belangrijke plaats innamen. Zo had een krachtig opgaande peer bij de boerderij, naast de fruitopbrengst, dezelfde functie als de (knot)linde bij de meer welvarende boerderij. Ook in de veengebieden stond vaak een de peer voor het huis.

Op de *ruimere erven* bij grotere boerderijen, stonden de fruitbomen vaak in een appelhof, beschermd tegen vraat van wild of vee. De hof werd omsloten door een haag of hekwerk in de veldontginningen en het esdorpenlandschap, in het streekdorpenlandschap (deels) omsloten door een sloot. De appelhof lag voor of naast de boerderij. Binnen de omheining werd vaak (jong)vee ingeschaard. Van de fijnere fruitsoorten waren perzik, mispel en moerbeï soms aanwezig op de Drentse boerenerven. Maar meer specifiek kwamen ze voor in de fruithof, tegen de muur als leifruit, van havezathen en andere "grote" huizen.

Na de vijftiger jaren kwam de siertuin voor het huis in zwang. Erven werden meer verhard en de oude fruitbomen werden omgehakt als lastige sta-in-de-weg. In ruilverkavelingsgebieden en jonge veldontginningen zien we nauwelijks fruitbomen op de erven. Als onderdeel van het project "Dorp in het groen" van de Brede Overleggroep Kleine Dorpen zijn hier en daar weer hoogstamfruitbomen teruggeplant.

Hoogstam, halfstam of laagstam

De hoogstamfruitboom of de sterke (doorgeschoten) halfstam met een stamhoogte van 1 tot 2 meter is de traditioneel op het boeren erf gebruikte boomvorm. De Werkgroep raadt eigenaren aan de traditionele functies van deze boomvormen te eerbiedigen: aankleding van het erf, beweidning en zicht onder de bomen, koelte en beschutting voor boerderij en levende have; eenvoudige teeltwijze. Lagere boomvormen zoals een zwakkere halfstam, laagstam, spil en leiboom waren aan het gemiddelde Drentse boerenbedrijf niet besteed. Het verlies aan opbrengst onder de half- en laagstam telde zwaar. Daarbij moest het gras onder deze bomen gemaaid worden om groei te bevorderen en ziekten te voorkomen. Voor een goede opbrengst moet de boomvorm, vruchtzetting en rijping intensief begeleid worden. Voor menig boer of boerin leverden deze extra inspanningen geen extra inkomsten op. Ook op het moderne erf raden we de aanplant van deze boomvormen af. Ze zijn alleen geschikt voor de kundige liefhebber, mits onopvallend op het erf geplant; dus zeker niet voor de gevel of 'weggezakt' achter de haag van de appelhof. Bovendien: laagblijvende soorten met een kleine kroon kleden de boerderij niet aan en zijn dus ook niet van betekenis voor de aankleding van het landschap!

Tip: Zorg dat de stam zo hoog is dat de zitmaaier onder de boom door kan!

Monumentale peer in Benneveld

Vooruitkijken: de plaats van de fruitboom op het erf

Voor de boerderij en naast de schuur planten we krachtig groeiende hoogstambomen. Ze houden het zicht van en naar de boerderij vrij en geven het huis schaduw en beschutting. Ze zijn een kostbaar bezit, een sieraad op het erf, dat zorg en aandacht vraagt. Plant hier bijvoorbeeld Juttepeer, Drentse Bellefleur, Drentse Paradijs en Notarisappel. Opzij van het huis kun je heerlijk onder een fruitboom zitten. Hier past hetzelfde type bomen. Ze bieden een beschutte en beschaduwde plek met wat privacy. Plant bij de keuken bijvoorbeeld een Noord-Hollandse Suikerpeer (Koningspeer). Van de wespen heb je weinig last als je het valfruit wegharkt en elders op een hoop legt. Wat verder van de boerderij af, maar wel in de beschutting van schuur of boerderij, kunnen ook krachtig groeiende halfstamfruitbomen staan: Sedeling, Goudreinetten en ook de mispel. Met hun sterke groeivorm en levendig takkenspel verfraaien ze het erf. Aan een windrijge buitenkant van het erf past de kleinere kleipeer die goed tegen wind kan. Vóór op het erf staan de fruitbomen met zorg en aandacht ruim geplant.

Achter staan de soorten die minder aandacht vragen en treffen we allerlei boomvormen aan. Bij de schuur, op een open plek de hoogstambomen, zodat trekkers en karren ongehinderd kunnen manoeuvreren. Bij de hokken is een (kleine) hoogstamboom welkom, bijvoorbeeld een pruim of een Kroosjeskers bij de kippen!. Het geeft de dieren schaduw en beschutting. Bovendien is het valfruit voor hen een lekker hapje. Aan de randen van het achtererf of tegen de schuren komen dicht opgaande struikvormen voor zoals de "effies" of "affies" (een soort boerenpruimpjes; vroeger heel algemeen in Drenthe).

Op een zonnige, beschutte plek bij de boerderij of in de moestuin is plaats voor een fruitboom(pje) dat bijzondere aandacht vraagt: een kleine pruim, "effies", kwee, perzik of moerbeï.

In de siertuin kunnen mooi gevormde fruitbomen alleenstaand of in de border geplant worden. Op de meer welvarende en vochtige erven is de mispel (mooie halfstam groeivorm en grote witte bloemen) en de kweeper (grillig gevormde stam en takken) heel mooi. Plant een hoogstamfruitboom in de huisweide voor schaduw en beschutting voor de dieren.

Tip: Zorg wel altijd voor een goede bescherming van de boom, met een hekwerk of een haagje!

Op zoek naar nieuwe bomen voor uw erf!

Koop niet zomaar een boom. Elke boom heeft zijn voor- en nadelen. Laat u uitgebreid informeren en breng uw wensen in kaart. Ga op zoek naar bomen die op uw erf en in uw omgeving traditioneel voorkomen en goed gedijen. Informeer bij oude bewoners naar soorten, Drentse namen en eigenschappen van boom en fruit. Laat U informeren over de teelt, houdbaarheid, smaak en verwerking van de vruchten en over het onderhoud van de boom. Let ook op de grondsoort en de bodemgesteldheid. Laat fruit van nog aanwezige (oude) bomen determineren op de open fruitdagen van de Pomologische Vereniging. Wie weet hebt u nog een zeldzame soort. Bezoek de Fruithof in Frederiksoord en ruik, proef en voel verschillende fruitsoorten. U zult verstand staan van de grote variatie aan vormen en smaken. Probeer het fruit op houdbaarheid, smaak en verwerking. Informeer bij kwekers van oude fruitrassen naar de voor- en nadelen en bijzonderheden van de onderstam, groeiwijze, zorg en bestuiving van de beoogde rassen. Maak daarna een keuze en voorkom een teleurstelling.

Halfstam fruitbomen, ruim geplant langs oprijt

Mispel

Kweeper

Valfruit met wespen

Rassenlijst voor Drenthe

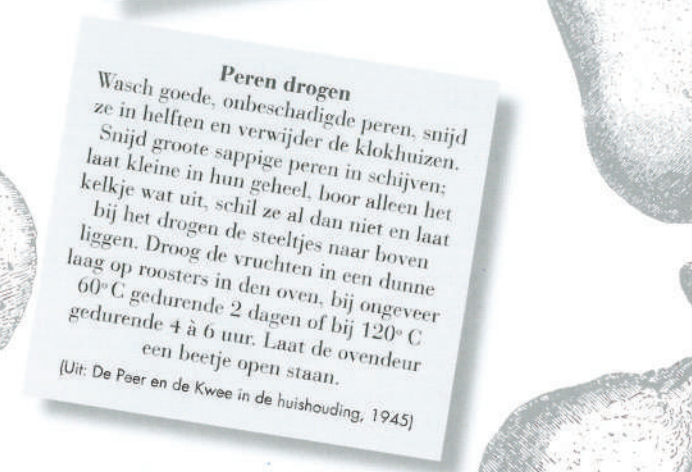
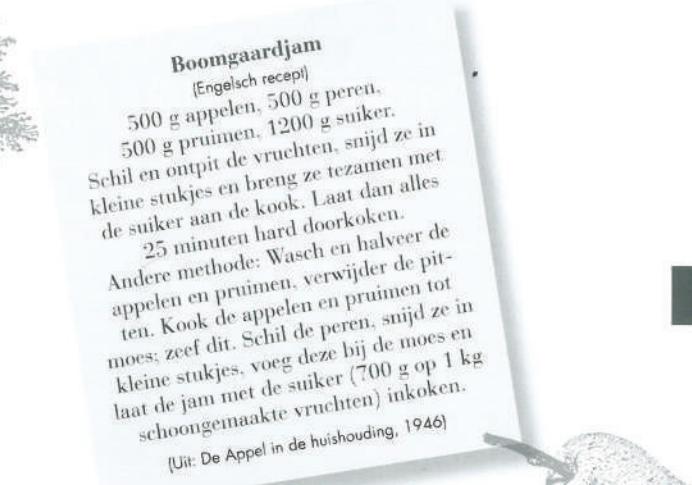
De Werkgroep Boerenerven Drenthe heeft een kleine rassenlijst samengesteld met soorten, die zich in de regio bewezen hebben als betrouwbare bomen met gezonde vruchten. De lijst bestaat voornamelijk uit oude rassen, aangevuld met enkele jongere fruitelersorten. Bij appels is de keus ruim; bij handperen een stuk geringer. De handpeer rijpt in Noord-Nederland niet altijd af. De stoofpeer doet het over het algemeen goed. U kunt kiezen voor hand- en bewaarfruit, vroege en latere soorten en moes- en stoofruit. De vroege soorten, met name de pruimen, moeten direct gegeten of verwerkt worden. Wilt u in augustus op vakantie kies dan stevige, late soorten. Bewaarfruit plukt u als het fruit plukrijp is: de steel laat los van de tak, de vrucht ziet er nog niet rijp uit, de pitten beginnen net bruin te kleuren. U bewaart het fruit op een koele plek in huis (kelder) of schuur en laat het daar afrijpen. Enkele maanden later kan het fruit gegeten worden. Vul uw fruitbomensortiment aan met fijnere soorten zoals perzik, moerbeï, mispel of kweeper. De laatste is geen traditionele Drentse soort. Toch verdient de kwee voor de liefhebber juist een plaats op het erf vanwege zijn heerlijk geurende en smaakvolle vruchten, heel geschikt voor verwerking. (zie: *De Peer en de Kwee in de huishouding, 1945*). Boerenpruimpjes zoals boerenblauwtjes en "effies" of "af-fies", een Drentse naam voor een soort kroosjeskers, mogen evenmin op uw erf ontbreken. Ze kwamen heel algemeen en al heel lang op de Drentse erven voor. Het zijn kleine bomen of dichte hoogopgaande struiken met kleine blauwpaarse of gele vruchten. De boom maakt veel wortelopslag, dat kan worden afgestoken en weer uitlopen tot soortechte exemplaren. Vrijwel alle genoemde rassen zijn te koop bij de Drentse boomkwekers van oude rassen.

Bestuiving

Voor een goede vruchtzetting is bestuiving van de bloemen met het stuifmeel van een andere passende en gelijktijdig bloeiende soort nodig. Hoe meer bestuiving, des te beter de opbrengst. Vroeger plantte men hiervoor een grotere variatie aan fruitbomen op het erf en plaatste men bijenkasten. Tegenwoordig is de opbrengst minder van belang. De wind en insecten zorgen voor bestuiving. Vooral hommels en wilde bijen bezoeken de bloemen. Voor een enkele fruitboom of kleinere boomgaard is één bestuiver binnen een cirkel van 200 m voldoende. Dat kan een andere fruitboom maar ook een sierappel zijn. Meestal tref je die wel aan in de naaste omgeving. Slechts een enkele bewaar- of moesappel in onze rassenlijst heeft kruisbestuiving nodig van een andere soort.

Eten, ruilen, schenken; verrotten of verwerken

Wat te doen met al die appels, peren en pruimen? U kunt het fruit direct opeten en u kunt de vruchten verwerken in allerlei verse en "bewaard"-producten. Vele oude en nieuwe recepten kunnen u daarbij helpen. Hebt u fruit over of bent u niet in de gelegenheid om het zelf te verwerken, dan kunt u uw fruit ook schenken (zet een kist met bord: Gratis! aan de straat), ruilen of elders laten verwerken. Laat vlinders zich voeden met de nectar van rottend fruit en laat de rest door wespen opruimen.

Kleine rassenlijst voor Drenthe

	Appel	Peer	Pruim
Zomerfruit	Yellow Transparent James Grieve	Noord-Hollandse Suikerpeer / Koningspeer Juttepeer	Opal Dubbele Boerenwitte
Herfstfruit	Drentse Bellefleur Glorie van Holland Princesse Noble	Bourré de Merode / Dubbele Flip Zwindrachtse Wijpeer	Raine Claude d'Althaus Raine Claude d'Oulins Raine Claude Verte Victoria
Bewaarfruit	Goudreinetten * / Schone van Boskoop Lunterse Pippeling Groninger kroon Notarisappel *	Conference Legipont	
Stoof- of moesfruit	Drentse Paradijs / Pandiezen Bramley's Seedling * / Sedaling Zoete Pippeling Zoete Kroon	Gieser Wildeman Kleipeer Winterrietpeer	Kwets

* heeft kruisbestuiving nodig van een andere gelijktijdig bloeiende soort zoals b.v. de Yellow Transparent.

NB: Deze lijst is maar een greep uit een hele reeks. Een uitgebreider sortiment is verkrijgbaar bij de kwekers. De meeste genoemde soorten voldoen op goeddoordlatende, maar drogere zandgronden. Op koudere, natte veengronden voldoen alleen de Bramley, de Lunterse Pippeling, stoofperen, pruimen, de mispel en de kwee.